

WACŁAW LEDNICKI
(1891–1962)

Wacław Lednicki urodził się 28 kwietnia 1891 r. w Moskwie. Był synem Aleksandra Lednickiego, głośnego adwokata i działacza społecznego, a zarazem wybitnego polityka, posła do pierwszej Dumy Państwowej, prezesa Polskiego Komitetu Pomocy Ofiarom Wojny. Wacław w 1910 r. ukończył gimnazjum w Moskwie i w tym samym roku rozpoczął studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, które wkrótce przerwał, podejmując naukę filologii romańskiej i germańskiej na Uniwersytecie Moskiewskim. Tutaj uzyskał w 1915 r. stopień kandydata, odpowiadający polskiemu magisterium. Swą pierwszą pracę, *Klasyzm francuski*, opublikował w tym samym roku w czasopiśmie „Echo Polskie”. W latach 1915–1918 był nauczycielem języka rosyjskiego na ewakuowanej wówczas z Warszawy pensji Anny Jakubowskiej. Równocześnie sprawował funkcję wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości. W 1918 r. został sekretarzem Przedstawicielstwa Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w Moskwie, któremu przewodniczył jego ojciec. W 1919 r. wyjechał do Polski i jako ochotnik zaciągnął się na dwa lata do Wojska Polskiego. Następnie pracował krótko, do 1921 r., w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, po czym poświęcił się pracy naukowej. W 1922 r. uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim tytuł doktora filologii romańskiej na podstawie napisanej pod kierunkiem Stanisława Wędkiewicza pracy *Alfred de Vigny. Z historii pesymizmu religijnego*. Kolejne prace naukowe i popularnonaukowe, a także habilitacja Lednickiego, dotyczyły literatury rosyjskiej. Habilitował się w 1926 r. na podstawie rozprawy *Aleksander Puszkina. Studia* u profesora Mariana Żdziechowskiego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Gdy w otwartym w 1925 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego Studium Słowiańskim podjęto z inicjatywy jego dyrektora, Kazimierza Nitscha, starania o utworzenie Katedry Historii Literatury Rosyjskiej, jedynym kandydatem na jej kierownika był docent prywatny Uniwersytetu Wileńskiego, Wacław Lednicki. Wniosek Rady Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego o jego mianowanie w tymże Studium na stanowisko profesora nadzwyczajnego spotkał się z odmową ze strony Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Według Wiktora Jakubowskiego, autora biografii uczonego pt. *Droga życiowa Wacława Lednickiego*, Ministerstwo nie uzasadniło swego negatywnego stanowiska; tłumaczono je antyrosyjskim nastawieniem Józefa Piłsudskiego. W latach 1926–1928 Lednicki wykładał historię literatur słowiańskich na Wolnym Uniwersytecie w Brukseli. Nominację, o którą wystąpiła ponownie rada Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, otrzymał w maju 1928 r. Wykład inauguracyjny *Kompozycja „Anny Kareniny”* w tej uczelni wygłosił jednak dopiero w styczniu 1929 r. Tematyka rozpoczętych przez uczonego w drugim trymestrze roku akademickiego 1928/1929 wykładów wiązała się ściśle z jego zainteresowaniami literaturą rosyjską w XIX i twórczością najwybitniejszych jej przedstawicieli, m.in. Aleksandra Puszkina i Lwa Tołstoja. Ryszard Łużny w swej pracy o Wacławie Lednickim wymienia szczegółowo tematy prowadzonych przez niego w następnych latach na Uniwersytecie Jagiellońskim wykładów i seminariów, podkreślając, iż zakres ich stanowi dokładne odbicie problematyki jego prac naukowych i popularnonaukowych. Tak więc do

wymienionych wcześniej tematów wykładów i seminariów Lednicki dołączył w dalszej kolejności literaturę rosyjską XVIII w. (oddzielnie potraktował później utwory poetów rosyjskich tego stulecia), twórczość Michaiła Lermontowa, Mikołaja Gogola, Mikołaja Gonczarowa, Fiodora Dostojewskiego, Mikołaja Leskowa, rosyjską poezję symboliczną, współczesną literaturę rosyjską (radziecką i emigracyjną) oraz jako oddzielny cykl — dzieje kultury rosyjskiej. Od roku akademickiego 1930/1931 do 1932/1933 Lednicki przebywał na urlopie w związku z objęciem przez niego na życzenie Rządu RP katedry literatur słowiańskich na Wolnym Uniwersytecie w Brukseli, gdzie wykładał nie tylko literaturę rosyjską, ale również polską. Z katedrą tą, mimo powrotu na Uniwersytet Jagielloński, utrzymywał ściśle kontakty aż do II wojny światowej, przyjeżdżając dwa razy w roku z kilkutygodniowymi cyklami wykładów. Krótki, bo trwający zaledwie sześć lat, okres pracy Lednickiego na Uniwersytecie Jagiellońskim uniemożliwił mu wykształcenie swych następców w tej uczelni. Stało się to natomiast możliwe w Brukseli. Tutaj bowiem podjął działalność naukową jego najwybitniejszy uczeń, czołowy polonista zachodni, profesor Claude Backvis.

Dużą zasługą dla nauki w Polsce było utworzenie przez Lednickiego biblioteki zakładowej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1939 r. zbiór jej liczył 5000 woluminów; składały się nań zarówno cenne antykwaryczne pozycje XIX-wieczne, jak i rzadkie obecnie w Polsce książki wydane w Związku Radzieckim. Duże zasługi położył Lednicki również jako prezes Polskiego Towarzystwa dla Badań Europy Wschodniej i Bliskiego Wschodu oraz redaktor siedemnastu tomów „Prac” tego Towarzystwa. Od 1937 r. był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, od 1938 r. zaś — członkiem Slovanského Ústavu w Pradze. Na początku wojny, zimą 1940 r., Lednicki zdołał wyjechać do Brukseli, gdzie rozpoczął wykłady z literatur słowiańskich. Jednakże wkrótce potem musiał je przerwać, uchodząc przed Niemcami — najpierw do Lizbony, a następnie do Stanów Zjednoczonych. W latach 1940–1944 był wykładowcą na Uniwersytecie Harvarda, a od r. 1941 — także w Ecole des Hautes Etudes w Nowym Jorku. W 1944 r. podjął pracę jako profesor sławistyki na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley, gdzie dwukrotnie pełnił funkcję kierownika Wydziału Sławistyki (1949–1950 oraz 1952–1958). W 1947 r. wybrano go na honorowego profesora Wolnego Uniwersytetu w Brukseli. W 1962 r. przeszedł na emeryturę. Przez cały czas swego pobytu w Stanach Zjednoczonych wspierał polską naukę na emigracji; aktywnie działał na rzecz założenia Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku. Wspierał również wiele inicjatyw na rzecz Polski, podejmowanych w Ameryce. Po przełomie październikowym w 1956 r. zdecydował się na krótki przyjazd do Polski, co nastąpiło jednak dopiero jesienią 1959 r. Podczas kilkutygodniowego pobytu w kraju wygłosił gościnnie wykład na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Zmarł 29 października 1962 r. w Berkeley w Kalifornii. Pochowano go w Nowym Jorku, obok siostry, znakomitej rzeźbiarki, Maryli Lednickiej-Szczytt.

Spuścizna naukowa Wacława Lednickiego jest bardzo bogata. Zestaw jego publikacji pomieszczony w drugim tomie *Słownika współczesnych pisarzy polskich* obejmuje 223 pozycje. Są wśród nich — jak wyjaśniają podtytuły tego zestawu — rozprawy i studia, recenzje i omówienia, wydania tekstów, artykuły publicystyczne, opracowania redakcyjne. Wiele rozpraw i artykułów po wcześniejszej publikacji w czasopiśmie ukazało się również w wydaniach książkowych jako zbiór powiązanych tematycznie prac. Zakres tematów podejmowanych przez tego uczonego był bardzo szeroki. Obejmował przede wszystkim literaturę rosyjską oraz stosunki literackie i kulturalne polsko-rosyjskie, w kilku przypadkach — również literaturę polską, głównie okresu romantyzmu. Są to prace poświęcone twórczości Adama Mickiewicza i Zygmunta Krasińskiego. Pierwszy z nich zajmował również centralne miejsce w studiach komparatystycznych Lednickiego, pisanych z perspektywy powiązań literackich polsko-rosyjskich w w. XIX.

Dorobek rusycystyczny uczonego obejmuje również w pierwszym rzędzie literaturę rosyjską w. XIX, a także — w pewnym zakresie — w. XX. Daje się w nim zauważyć szczególne zainteresowanie badacza epoką romantyzmu, prozą realizmu oraz poezją symbolizmu. Lednicki wyróżniał Puszkina, a w dalszej kolejności — Lermontowa, Tołstoja, Dostojewskiego, z autorów zaś XX-wiecznych — Aleksandra Błoka i Leonida Leonowa, którym poświęcił oddzielne artykuły napisane na emigracji. Jego rolę w rozwoju rusycystyki w Polsce trudno przecenić. Lednicki zajmuje w jej historii miejsce obok Mariana Zdziechowskiego jako współtwórca tej nauki uniwersyteckiej na gruncie polskim. Szczególnie ważne znaczenie mają prace uczonego poświęcone Puszkiniowi — jego życiu, twórczości i epoce. Wyznaczają one podstawowy zakres problemów polskiej puszkiniologii, a także stosunek rosyjskiego poety do Polski i dzieje jego związków z Mickiewiczem. Ryszard Łużny w studium *Wacław Lednicki jako badacz Puszkina* podkreśla, iż z siedmiu publikacji książkowych Lednickiego aż pięć stanowią puszkiniana. Do najcenniejszych należą prace zebrane w tomach: *Aleksander Puszkina. Studia* (1923), *Puszkina* (1937), *Mój puszkiniowski „Table Talk” (dla puszkiniistów)* (1939), studium monograficzne o *Jeźdźcu miedzianym* (1931), poprzedzające polskie wydanie tego poematu, oraz rozprawa *Puszkina — Mickiewicz* (1934). Szczególnie zwraca uwagę głębią ujęcia stosunku rosyjskiego poety do Polski i Polaków studium Lednickiego *Dookoła przeciwpolskiej trylogii lirycznej Puszkina*, napisanej po wybuchu powstania listopadowego, oraz artykuł *Z historii poetyckiej przyjaźni*. Prace te — obok rozprawy o *Jeźdźcu miedzianym* — stanowią czołowe osiągnięcia polskiej puszkiniologii.

Zarówno w tych, jak i w innych pracach rusycystycznych oraz polonistycznych Lednicki posługiwał się głównie metodą biograficzno-psychologiczną oraz etyczno-psychologiczną. Ujmował twórczość danego autora w kontekście jego biografii i psychiki, a także świadomości aksjologicznej i idcovej, wpływów i zależności. Stosując kryteria metody etyczno-psychologicznej nawiązywał świadomie do postawy Mariana Zdziechowskiego, wysuwającego w swych pracach rusycystycznych na plan pierwszy ctykę i światopogląd twórcy jako czynniki decydujące o odbiorze jego

dział. Z kryteriami tych dwóch metod łączył Lednicki kryteria historycznoliterackie, głównie zaś spojrzenie na utwór literacki w kontekście jego genezy, tła historycznego i historii danej literatury. Obecny niemal w każdej pracy element historyzmu przejawia się zazwyczaj w dążeniu badacza do interpretacji twórczości danego autora w ścisłym związku z procesami dziejowymi i tłem społeczno-politycznym epoki. Aspekt ten dominuje w pracach o *Eugeniuszu Onieginie*, w studium o *Jeźdźcu miedziannym* oraz w artykułach komparatystycznych, z których większość poświęcona jest stosunkom literackim polsko-rosyjskim w w. XIX. Są to głównie prace zawarte w zbiorze *Przyjaciele Moskale* oraz opublikowany w tomie *Aleksander Puszkina* artykuł na temat wzajemnych powiązań między Puszkinem i Mickiewiczem pt. *Z historii poetyckiej przyjaźni*, a także rozprawa *Dookoła przeciwpolskiej trylogii lirycznej Puszkina*.

Dzięki swym wybitnym pracom rusycystycznym i działalności uniwersyteckiej Wacław Lednicki, mimo iż nie stworzył nowej szkoły naukowej i nie pozostawił w Polsce uczniów, zajmuje w dziejach polskiej rusycystyki ważne miejsce jako jej współtwórca i autor prac, które u schyłku XX w. nie uległy ani dezaktualizacji, ani przewartościowaniu.

Bibliografia

- W. Jakubowski, *Droga życiowa Wacława Lednickiego*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historycznoliterackie” 17.
R. Łużny, *Wacław Lednicki jako badacz Puszkina*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Historycznoliterackie” 17.
A. Rażny, *Warsztat badawczy Wacława Lednickiego-rusycysty*, [w:] *Studia z dziejów rusycystyki historycznoliterackiej w Polsce*, red. R. Łużny, Wrocław 1976.

Anna Rażny

